

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

64

Fylke:

Tinnmark

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Nord-Varanger

Emne:

Død og begravelse.

Bygdelag:

Vestre Jakobselv

Oppskr. av:

G. A. Lilleeng 74 år

Gard:

(adresse):

Vestre Jakobselv

G.nr. 1

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

og andre

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn:

(ta også med alder, heimstad, yrke):

Nathalie Karila 70 år, Amanda Reisonen 87 år, H. J. Gerner 74 år
 Dagny Miesinen 70 år, Anna Lilleeng fru Jordmor 70 år
 Vadso og V. Jakobselv

SVAR

- 1-4 Minner ikke til noen klarsynte folk eller slike som hadde evne til å forutse dødsfall. Et par tilfelle har fremmede hørd høyt ved huset hvor den syke som avjikk ved døden like etter. I drømme har enkelte hatt visjoner. Los Mathisen har fortalt at han så klart 2 gråkleddede damer gå ombord i "S/V Varanger" 1921 da den skulde på tur fra Vadso over fjorden til sør siden (Kirkenes). Den gikk da på grunn ved Bjugøya og blev vrak men damene var ikke å finne ombord.
- 5 Lūs har vart å se på den døende men er forsvunnet av sig selv.
- 6 Appetitten har vart svar hos enkelte før dødens inntreden
- 7-8-9 Utgår
- 10 Hvis den døende ønsket blev presten hentet eller også en predikant
- 11 Salmevers blev først synget hvoretter presten utdelt nattverden og endte handlingen med bønn og salmevers.
- 12 Slektninger

- 13 Ytters sjelden
- 14 Døde vanlig men også faret og sovnet
- 15 Man stilte et speil for nesen og munn
og hvis dagg ikke viste sig på den var
det tegn på at en var død og puls slaget
dertil var ophørt.
- 16 Om fru Gren i Vadsø fortelles at hun
lå skinn død. Det var doktoren som
fartslo det. Hun døde virkelig noen
dager deretter.
- 17 Man lukket øinene ved å legge mynten
på øyelokket og trykket lett.
- 18 Salmebaken blev stillet inn i et tøy
remse og lagt under haken.
- 19 Slekten og naboene blev varslet
- 20 En av husets ledige beboere, ingen
bestemt person
- 21 Utgår
- 22 Hanset vegguret og flyttet bare
overflødige ting i et annet rum.
- 23) Bare et par timer etter døden løftet
- 24) man liket på en tre platt hvor det
blev vasket og stelt
- 25) Blev lagt på ullseppe o. l.
- 26 Her menes med likstrå allerede
da det ligger på ^{bord} platten.
- 27 Sengklarne blev tatt ut vasket og renses
- 28 Klarne blev rengjort forvarlig
- 29 Halm er ikke anvendt her bare
høy som er brent
- 30 Et par timer
- 31 Kvinner hvorav flere har vært
vant dertil
- 32 7 ført lyst forkle
- 33 Klåret blev kjemmet og gredd

- 34 Mann blir barbert og for klippet
- 35 Har vært gjort med sommes meglar
- 36 Liket blev vasket
- 37 Har ikke forekommet her
- 38 Svøpe liket
- 39 Lik svøpe
- 40 Svøpelaken 2 m. lang over og 2 m. l. under
- 41 Ikke vanlig bare da døden og vielsen fulgte ^{hakk} _{i hel}
- 42 Under tiler, lerrets skjorte og benklær og senere også er brukt makko undertøy
- 43 Utgår
- 44 Lerret, staut og makko
- 45 Usynlige
- 46 Strømper hvite sydd av lerret eller kjøpte
- 47 Ikke vanlig bare duk
- 48 Ingen forskjell
- 49 Utgår
- 50 Klippede tinger blev anvendt også ^{med under hokket} utenfor rundt kirken ^{remsen} var ca 20 cm bred der små tinger var klippet langs kanten. Blonder inne i kirken
- 51 I 1920 årene her på landet, men i byen lenge før alt på bestilling
- 52 Etter krigen kjøpes vanlig vis ferdige og krigstiden blev anvendt papir diklarkler.
- 53 Vanlig vis diksvøp
- 54 Nervøse folk har helt til de seneste tider stor berørt lik for å styrke sig
- 55 Var vanligvis redd for forgiftning
- 56 Utgår
- 57 Mynten blev lagt med i den dodes kirke
- 58 Kirker var ferdig laget til fattig kasse lemmer (kommunen bekostet disse)
- 59 For år 1900 bruktes gjerne trenagler.

- 60 Det var 3 stropper på hver side av kisten (bastein)
- 61 Bygde snekkene
- 62 Kisten var svart, man penslet over med linvann og stridde sort ^{hull} pulver over det hele også kjennetegn og senere ferdig maling er anvendt.
- 63 Barn før år 1900 vokste etter hvert siden 1910
- 64 Utgär
- 65 Underlag var hövelspan
- 66 Fyltes med dött gress eller span
- 67 Kisten kjøpes ferdig påte og underlag med følger helst hvit kiste
- 68 Losekener, mynten og enkelte tilfelle salmebok og sine ringer
- 69 Utgär
- 70 På kistens kors, engle hode
- 71 Utgär
- 72 Rose i hånden og blomster og blade
- 73 Utgär.
- 74 Slekt og venner er med og synger da et par salmevers
- 75 Ukjent her i kommunen
- 76 Oflest ført til et uthüs
- 77 Blev det stående inne i et rum for sig hengt man hvit lakon e.l. foran speilet og vinduene tildekket med gardiner, einer blev strödd på gulvet. De bedre möbler blev fört ut.
- 78 På veien til uthüset blev einer bar strödd.
- 79-80 Utgär
- 81 Einerbar hele veien og inne på gulvet

- 82 Likket blev lagt med benen mot døren
- 83 Likket blev lagt løs på
- 84 Ansiktsduken var stor som et herre
hvit samme tørkle
- 85 Suet duk
- 86 Det forekom somme sider
- 87 Bare støpul klokke tårn hvor der
medentil er innredet plass for et par
likkister. (1926)
- 88 Vadsø har hatt gravkappl siden 1860 år
hvor skikkene er de samme
- 89 Støyende og larmende arbeide skulde unngås
- 90 Ordnes med til begravelses ferden til
kyrken da begravelsen foregikk der (17 km)
- 91 For århundre skifte så man enkelte kvinner
gå med sørgebånd om armen
- 92 Man gikk ikke på fest og dans
- 93 Det var helst mørke kle farger og
kvinnene med svarte hodetørkler
- 94 Svarte kler fra topp til tå
- 95-96 Utgår
- 97 Lese dydsord (Bibelen)
- 98 En måte etter døden, kunde således stje
hvilken som helst dag.
- 99 - Begravelse
- 100 Liket blev synget ut såvel inne
som ute på kirket om sommeren
- 101 Helt avlagt mår til dags
- 102 Fuset var som regel lagt på
- 103 I mørke tiden brukte man lys
- 104 Utgår
- 105 Det unødvendige lys blev slukket
- 106 } Utgår
- 107 } — " —
- 108 } — " —
- 109 } — " —

- 110-111-112 Utgär
- 113 Salmene blev synget langsommere
- 114 I de senere årtiere har presten
vært tilstede
- 115 Tiden 1926
- 116 Læreren eller tilstede værende pre-
dikant hjalp til å synge ut liket
- 117-118 Utgär
- 119 Nermeste slekt helst sønnene
- 120 Kvinnene og de gamle
- 121 Lønner, slekten suppleret mid nabone
etter tarv og trang
- 122 Totendenen først
- 123 Ukjent her
- 124 Utgär
- 125 Eimerbar blev strødd ritkelig
- 126 Helst på en matte (tve)
- 127 Ikke da men etter begravelsen kaffe
- 128 Både kvinner og menn fylgje
- 129 mann av huse
- 130 Har vært sedvane
- 131 De mest aktede har størst lik-
følge
- 132 Hele vinen til gjerte partem var
der ofte strødd eimerbar
- 133 Utgär
- 134 Flagg har vært heist i de seneste
årtiere
- 135 Pårørende ikke bestemt person
- 136 Forskjellig mening om det
- 137 Etter at alle var gått fra grav-
gården
- 138 Noen har i de senere år flagget
på halvstang særlig pårørende
- 139-140-141-142-143 Ukjent her

- 144 Kisten skulde settes på med bragte skamlar eller på en rye
- 145 Underlaget bestod av en matte tyjonne venet rye.
- 146 Helst svart hest men i mangel derav en rolig gamp.
- 147 Et drektig dyr tinnjikk man helst å bruke
- 148 Langsamt så fotzjengerne künde godt følge etter.
- 149 Da begravelsen foregikk i Vadsø før og inntil 1925 vendte man til bakte derfra med full fart hjemover
- 150 Ingen bestemt person
- 151 Ved siden og satt foran kisten på langvognen og stod på slede meiene under vinter fare
- 152 Ukjent her.
- 153 En sjelden gang er båt benyttet her i ~~de~~ siste hundre år
- 154-155 Utgår
- 156 Det var nærmeste mannlige slekt
- 157 Skamlene opbevares i likhuset (støpul)
- 158 Kirke eller sogne kassen

No likhesten
 En hvit lerreksneme ca 5 cm
 bred og 0,5 m lang blev bundet
 i hestens bakke høyre side
 menn og venstre trimmer (sløyfe)

Skal tilføie at omkring 1890 da
 Jossi Vaukanens lik blev kjørt til
 Vadsø av Oskar Pedersen stanset
 hesten på Taddelyhången og greide
 ikke å komme videre. Da besluttet
 Henrik Gjerve sammen med 6 menn av
 likfølget å bære kisten 3 gange rundt
 hesten og sleden i urvisernes retning
 Satte det ned igjen på sleden og
 det hjalp. Følget fortsatte knirkte
 fritt videre.

51181

- 159 Nermeste påførende mannlige slekt.
- 160 Fintet annet at en eller annen passet på den inlen for gravgård gjerdet.
- 161 Presten måtte op samtidig
- 162 Ukjent skikk her.
- 163 Når begravelsen skal påbegynnes i kirken holder presten liktalen der. Liket er båret inn og det kan også foregå i bygdens be-
 Ninkens tidde
 dehus hvor også kaffe og kaker serveres.
- 164-165-166 Ukjent skikk her.
- 167 År 1926
- 168 Benevntes kün graver
- 169 dyraveren fra gravgården blev til
- 170-171 Utgår
- 172 Prestens stadfestelse
- 173 Merke pel med nr. for hver grav
- 174 Standspersonene pyntet sine graver i Vadsø allende for 100 år siden
- 175 Enkelte besøker gravene hvis veiret tillater alle helgndag og liker i jülen
- 176 } Lensmann Strömsted som hengt sig så blev
- 177 } hans likkiste løftet over kirkegårds gjerdet
- 179 } i Vadsø ellers jorden som andre
- 180 Udøpte barn blev begravd som andre
- 181 Tidlig fødte barn blev lagt i en grav som ennå ikke var tildekket.
- 182 Begravelse
- 183 Fngen bestemt person bare slektning
- 184-185-186-187 Har ikke forekommet her den slags ceremonier
- 188-189 Utgår.
- 190 Vänligvis en dag, men for over 100 år siden feiret fjellappens begravelse i 3 dage og forteret herunder den reiner som hadde drat liket til begravelsesplassen

- 191 Lørlig kjøttmiddag med kaffe og kaker
for begravelsen og likeså etter middagen
- 192 Utgår
- 193 —
- 194 Som regel ikke men mange villige
kvinner hjalp til
- 195 Det falt av sig selv når man del-
tok i begravelsen
- 196 Mange bragte melk, ost, kaker og
til og med kjøtt med sig
- 197 De deltok i begravelsen samme dag
- 198 Utgår
- 199 —
- 200 Ikke annet enn melk, ost, kaker og kjøtt
i små mengder vel å merke
- 201 Også fjellappene når feires begra-
velsen på samme vis som fast-
boende, men bærer dåpsjave ringene
i belte sitt for ellers vil dødsningene
vise sig for dem (overtro)
- 202 Utgår
- 203 —
- 204 Begge dele bringes er ikke avløst
- 205 I Vadis i 1880-årene
- 206 Av bar og lyny samt blomster om
somrene. Tapir blomster om vinteren
- 207 Silkebånd på kranser fra lag og slett
med påskrift
- 208 Kranser blir lagt for på kisten
- 209 De går med i graven under påfyllingen
og forblir der
- 210 Ingen alkohol blir nydt. Den er
bannlyst ved den anledningen
- 211 Bare hjemme i avdødes hus
- 212 Tinnmark Amtstidende begynte å utkomme i
1870-årene og fra 1880-årene begynte bekjentgjørelse
og har tiltatt år for år også når i fjellbygdene

Tilleggs bemerking.

Skabelv østligste var beliggende 33 km. fra Vadsø fikke anlagt gravgård først 1938. Alle mellemliggende var: Krampenes 20 km, Ekkerøy 13 km, Gjolnes 12 km, Salltjern 10 km og Kiby 5 km fra Vadsø må transportere sine lik til Vadsø. Skikkene er de samme som i Vadsø og herinne i Verbu Jakobselv.

Vadsø første kirke sto på selve øen ifølge sogneprest Beronka fra 1575 til 1710 fra hvilken tid den har stått på fastlandet omgitt av kirkegård som fra da av har vært benyttet med senere utvidelser. Våpenhuset fra denne kirke som blev medrevet i 1860-årene har tjent som gravkapell i årene fremover.

En ny kirke blev opført 1860-61 på Gjalgebakken. Den medbrønte under siste krig i hvis sted der nu er reist en ny kirke som i år skal innvies.

Har skoll den 1909-1918

Lappisk begravelse 1938
Tana-dalen, Pleknjarg
Lars Jonsen død 10 år
Samuel Jonsen
familien på turist.

Emne 64 tillegg

Vedlagt følger 2 sett ringe. De 3 i et klytte er fra Vestre Jakobselv og har vært båret enten av Annå eller Gaja Maja i det forrige århundre.

De andre 2 ringe med nålepüte samt en plate som de var festet med til beltet har jeg fått fra Marta Jonsen* 60 år gammel. Hun har fått de fra sin mor og er således arved led for led. Disse amuletter skulde være med ved begravelser ellers vilde dødingene vise sig for vedkommende senere og liksom under ferdselen i skog og mark. Ved å kikke gjennom et hull i dør eller vegg i det rum hvor den døde lå blev man synsk (b.sans).

En rovdyr kann, björn eller ulv hang også i samme klytte og bruktes til å borttrylle kannpine o.l.

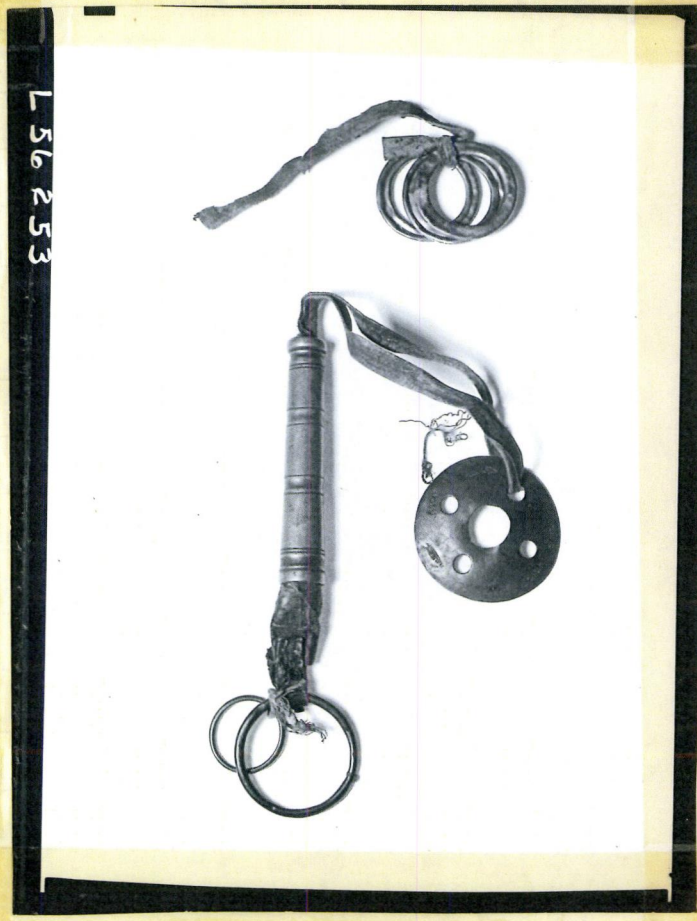
Ringene skulde under gangen ringle jevnt så udyrene blev skremt og jakt lykken bedre sikres.

Det var særlig kvinnene som bar ringene i beltet over høyre hofte.

Vestre Jakobselv 28/3-1957

Arbøidyst
G. A. Lilleeng

*Tana dalen

L 56 253